

כוח הסברא על פי דרכו של הרא"ש בפסיקת ההלכה

מקובל להבין בדרך כלל שאף שיש לשלב את הסברא בפסיקת ההלכה, אין לה כוח כנגד סברת התלמוד. ואולם בפסיקות הרא"ש לאורך הש"ס רואים במספר נושאים נרחב התערבות בסברת הגמרא על פי סברתו: הכרעה בין מחלוקות תנאים ואמוראים, הכרעה בין לישנות, הכרעה נגד כללי ההכרעה במחלוקות, ואף הכרעה בספק בגמרא שנשאר בתיקו!

הכרעה בין מחלוקות תנאים ואמוראים:

1. רא"ש מסכת עירובין פרק ח
אמר אב"י הלכך אפילו כור ואפילו כוריים שרי... והלכתא כאב"י דבתראה הוא **וגם מסתבר טעמיה**. והרמב"ם ז"ל לא כתב כן.
2. רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ב סימן ה
ואף על גב דדייקנא דרבנן פליגי אדרשב"א, **נראה דהלכה כרשב"א דמסתבר טעמיה**, ועוד דשקלי וטרו אליביה.
3. רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ז סימן יא (ועיין עוד בסימן יב)
והלכה כחכמים ולא כסתמא דרישא, דאשכחן כמה סתמי דיחידאי אינון, כדאמרינן סתם מתני' ר"מ, אבל לשון חכמים כולל רבים. ועוד **דמיסתבר טעמייהו דנכון הוא, וטוב הוא וישר ללמוד כל אדם ולהורותו הטוב לו**.
4. רא"ש מסכת בבא בתרא פרק י סימן ג
רבי שבתי משמיה דחזקיה אמר שני שיטין שאמרו בכתב ידי עדים ולא בכתב ידי סופר, מ"ט כל דמזייף לאו לגבי סופר אזיל. איבעיא להו שני שיטין שאמרו הן ואוירן או הן ולא אוירן, אמר רב נחמן בר יצחק מסתברא הן ואוירן, רב יצחק בר"ר אלעזר אמר כגון לך לך זה על גב זה, אלמא קסבר שני שיטין וארבע אוירין, רבי אבהו אמר כגון ברוך בר לוי בשיטה אחת, אלמא שיטה אחת ושני אוירין ונפיש משני שיטין בלא אוירן, רב חייה בר אמי אמר כגון למ"ד וכ"ף בשני שיטין, אלמא קסבר שני שיטין ושני אוירין, **וכן הלכה דמילתא דמסתברא היא**.
5. רא"ש מסכת סנהדרין פרק ג סימן לג
בחלק מהמקרים מדובר על צירוף הסברא לכללים אחרים, אך גם עצם הצירוף משמעותי.

מיכתב היכי כתבינן. רבי יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל, ר"ל אמר פלוני ופלוני מזכין פלוני ופלוני מחייבין משום דמיחזי כשקרא, ר"א אומר מדבריהם נזדכה פלוני, אית ליה דתרוייהו הלכך כתבינן הכי. והלכתא כוותיה כיון דאית ליה דתרוייהו **ומסתבר טעמיה**.

6. רא"ש מסכת שבועות פרק ו סימן יג

ורב אלפס ז"ל גריס אינו נאמן **ויותר מסתבר דגרס נאמן שהרי הוא אומר שקיים תנאו ופרעו בפני עדים וסוף העדים למות וכי בשביל זה יפסיד ולא היה מחויב לכתוב שובר ולשומרו לעולם** וגם שמואל סבירא ליה הכי ואפשר דרב אסי לא פליג עליה בהא וכיון דהספרים חולקין ראוי להכריע כסברת שמואל.

[הרא"ש מכריע כאן בין גרסאות בגמרא המשפיעות על פסיקת ההלכה על פי סברא, אף שבגמרא ברור שיש תנאים שחלקו על סברא זו!]

7. כאן מביא הרא"ש הכרעה קודמת על פי סברא במחלוקת תנאים, והוא מצטרף להכרעה זו:

רא"ש מסכת כתובות פרק ח סימן ז

רבינו חננאל ורב אלפס ז"ל **פסקו הלכה כר"ש משום דמסתבר טעמיה**², דמשה מדותיו בכניסה וביציאה.

8. דוגמא דומה מופיעה בהלכות תפילין לרא"ש, שם הרא"ש מכריע מסברא עצמאית במחלוקת אמוראים בירושלמי³:

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות תפילין סימן ל

ירושלמי דשילהי מגילה, תפילין ומזוזה מי קודם, שמואל אמר מזוזה קודמת, רב הונא אמר תפילין קודמין. מ"ט דרב הונא שכן היא נוהגת במפרשי ימים והולכי מדבריות. **ומסתברא דהילכתא כרב הונא, דמצוה דגופה עדיף**. וגם מדפריש תלמודא טעמיה אלמא חשיב ליה עיקר.

2 הפסיקה מופיעה גם ברי"ף ב"ב ח, ב בשם רבוותא (הביאו הרא"ש שם א, נ) ואכן הקשה על כך שם ברי" קרקושא "לית לן לאכרועי טעמא דיחידאה מסברא דנפשין", אך עיין בש"ך חו"מ סי' קעא ס"ק ט שביאר שמקרה זה ייחודי מכיוון שהרי"ף כתב (ב"ב פא, א) לגבי הכלל של "כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו" שהוא דווקא "דאיכא טעמא", וממילא כאן הכלל עצמו מבקש לילך אחר הסברא.

3 ותמה עליו הגר"א ביו"ד סי' רפה ס"ק ד: "ודבריו תמוהין, דטעם זה לא הוזכר כלל שם, והכריע מדעתו".

הכרעה בין לישנות בגמרא:

1. רא"ש מסכת מועד קטן פרק ג סימן ב
ואף על גב דלישנא קמא סתמא דהש"ס קאמר, נראה לי דהלכתא כלישנא
בתרא, דלא שייך בהאי גילוח שלא יכנס מנוול לרגל.

הכרעה בבעיות בגמרא שנשארו בספק:

1. רא"ש מסכת בבא מציעא פרק י סימן ב
ומסתבר דכל הני אם תמצא לומר הלכתא נינהו, דטעמא דמסתברא נינהו.

הכרעה בספק בגמרא שנשאר ב"תיקו":

1. רא"ש מסכת בבא קמא פרק ח סימן ה'
אמדוהו מהו, כיון דאמדוהו במה דאמדוהו כמאן דאגביה דמי, או דלמא כיון
דמחסר גוביינא לא. **תיקו. ומסתברא דכמאן דגבוי דמי**, לפי מאי דפרישית
דאין נפקותא אלא לפי עילוי שומא פרטית לכללית, למה יעשה שומא אחרת
אחרי שכבר נתחייב בשומא ראשונה.
2. רא"ש מסכת בבא מציעא פרק י סימן ט
בעי רב ירמיה, מגיע לנופו ואין מגיעו לעיקרו מאי. **תיקו. ותמהני למה עלתה
בעיא זו בתיקו**, כיון דטעמא דרבי שמעון משום כל מה שהעליון יכול ליטול
בפשיטות יד אינו מתיאש ממנו, ומן השאר הוא מתיאש כי הוא בוש לישאול
רשות מחבירו שירד למטה ויקחנו, א"כ מיפשטא שפיר הך בעיא, כל שהעיקר
יתלש עם הנוף של העליון והשאר לתחתון.
במקרה זה אמנם הרא"ש רק מקשה על הגמרא, אך אין הוא מקשה על בעיית
הגמרא אלא על הכרעת הגמרא, שהרי הסברה נוטה לכיוון אחד.

* * *

4 ראה פלפולא חריפתא שם המביא את דברי ר"ע ברטנורא בזבחים פרק י מ"ו שממנו גם משמע כך,
ועיי"ש. וכן משמע שם בתפארת ישראל, וכן הביא הט"ז או"ח סי' תרפא. ועיין בתי"ט שתמה עליו,
ובקול הרמ"ז שם, ויש"ש סימן יג (ולעומת זאת עיין ש"ך חו"מ סי' שצז שמביא מהרש"ל שמכריע
מסברא נגד אמוראים ותמה עליו). ועיין בחידושי הרי"מ שם שרצה ליישב דברי הרא"ש.

אלא שיש לתמוה על כל שיטה זו מדברי הרא"ש עצמו במסכת סנהדרין (ד),
(ו), שמחלק באריכות בין פסקי הגאונים שניתן לחלוק עליהם מסברא לבין דברי
התלמוד שאין לערב בהם סברא:

ואני אומר, ודאי כל מי שטעה בפסקי הגאונים ז"ל, שלא שמע דבריהם
וכשנאמר לו פסק הגאונים ישרו בעיניו, טועה בדבר משנה הוא. ולא מבעיא
טועה בפסקי הגאונים, אלא אפילו חכמים שבכל דור ודור שאחריהם לאו
קטלי קני באגמא הן, ואם פסק הדין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו
בעיניו והודה שטעה טועה בדבר משנה הוא וחוזר. אבל אם לא ישרו בעיניו
דבריהם, ומביא ראיות לדבריו המוקבלים לאנשי דורו, יתח דבורו כשמואל
בדורו, אין לך אלא שופט אשר יהיה בימים ההם, ויכול לסתור דבריהם, כי
**כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס שסדר רב אשי ורבינא אדם יכול לסתור
ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים...**

אלא שכנראה שיש לחלק בין "דברים מבוארים בש"ס" שעליהם אין לחלוק מסברא,
לבין דברים בש"ס שאינם מבוארים, דהיינו שנשאר בספק. כל דבר ברור שמסיקה
הגמרא אין לחלוק עליו, אך על דברים מסופקים בגמרא או שנשארו במחלוקת ניתן
לחלוק אף מסברתנו⁵.

5 עוד יש לציין לדברי הרא"ש ב"ב א, נ "והכי מסתבר טפי, דכיון דקיי"ל יחיד ורבים הלכה כרבים
לית לן לאכרועי טעמא דיחידא מסברא דנפשינן". וכנראה שיש לחלק בין הכרעה נגד הכלל "יחיד
ורבים הלכה כרבים" לבין כללים אחרים. ואף שהבאנו במקור הראשון שהרא"ש מכריע מסברא
נגד כלל זה, הסיבה היא כנראה משום ששם יש צירוף נוסף.

"דודי ירד לגנו לערגות הבשם לרעות בגנים וללקט שושנים"

לעילוי נשמת האשה היקרה עד מאוד
דניאלה שרה גרייג'ואר ז"ל
בת אליעזר ישראל הלוי אפשטיין

נלב"ע י"ח מרחשון תשע"ט
אשת חיל לבעלה, אם מסורה לילדיה,
ואשת חינוך לתפארת תלמידיה הרבים

תנצב"ה

